

Jozo GRBAVAC, **Povijest, vjera i kulturna baština u Imoti**, Školska knjiga, Zagreb, 2017., 476 str.

Opsežna monografija pod naslovom *Povijest, vjera i kulturna baština u Imoti* rezultat je višedesetljetnih preguća fra Jozе Grbavca (1952.), zavičajem iz imotskoga kraja te autora više knjiga, znanstvenih i stručnih radova, koji se ponajprije odnose na povijest i baštinu imotskoga i sinjskoga kraja. Knjiga je ujedno nastala kao autorov prinos obilježavanju obljetnice prestanka osmanske vlasti nad Imotskim (1717. – 2017.) i svojevrsan je nastavak istraživanja koja su, baveći se prošlosti toga kraja, načinili Ante Ujević, fra Karlo Jurišić, fra Vjeko Vrčić, don Slavko Kovačić i drugi.

Prva cjelina knjige, naslovljena »Imota u vrtlogu ratova i društvenih previranja: povijesni okvir« (11-143) započinje obradom prapovijesnog doba i antike, a potom autor posebnu pozornost pridaje starohrvatskoj župi Imota, kao i položaju toga kraja u vrijeme bosansko-humskih vladara. Godine 1493., u vrijeme kada se odigrala i znamenita bitka na Krbavskome polju, Imota pada pod osmansku vlast, a srednjovjekovne utvrde Topana, prološka utvrda Badnjavice, tvrđava u Zadvarju i položaji u Ričicama i Lokvičićima postaju glavna uporišta za obranu tih prostora. Imotski postaje kadiluk, sjedište sudbene vlasti za to područje, u utvrdi stoluju aga ili dizdar, a kadijina se vlast proteže od Zadvarja do Trilja te dijelom zahvaća i Hercegovinu. Osmanskoj etapi imotske povijesti autor pridaje osobitu pozornost te ukazuje na odjeke velikih protuosmanskih ratova (Kandijski rat, Morejski rat i Drugi morejski rat) u imotskome kraju. Donose se zapisi iz kronike fra Pavla Šilobadovića o četovanju u Primorju (1662. – 1685.), prenose podatci iz raznih deftera, ukazuje na (teške) demografske prilike te potom podrobno opisuje mletačko osvajanje Imotskog 1717. godine. Razdoblje mletačke vlasti (1717. – 1797.) razmatra se kroz brojne probleme koji su činili dio imotskoga svakodnevlja: pohare kuge, neimaštinu, glad, oskudicu, krajnje loše zdravstvene i prosvjetne prilike, hajdučiju... Slijede poglavlja o Prvoj austrijskoj upravi (1797. – 1805.), francuskoj upravi (1806. – 1813.) i Drugoj austrijskoj upravi (1814. – 1918.). Potonje poglavlje dobrim je dijelom usmjereno na djelovanje svećenika kao jedine pučke inteligencije, na preporodno razdoblje i njegove nositelje u imotskome kraju, na problem velikih iseljavanja koncem 19. i početkom 20. stoljeća te na razdoblje Prvoga svjetskog rata (1914. – 1918.). Slijedi osvrt na prilike u imotskome kraju u vrijeme monarhističke Jugoslavije (1918. – 1941.), a na tome se mjestu obrađuju politička previranja, stranački život, gospodarstvo (sadnja duhana), teror žandarmerije nad stanovništvom, kao i već otprije prisutan problem iseljavanja. Nadalje, u pregledu zbivanja u Drugome svjetskom ratu u fokusu autorova istraživanja su konkretna vojna i politička zbivanja (ustaše, partizanski pokret, četnički ustanak), a potom slijedi osvrt na stradanja Imočana u poraću. Završni dio prve cjeline knjige upravljen je na imotski kraj od 1945. do 1991. godine, kao i na zbivanja nakon uspostave samostalne Republike Hrvatske. Posebna se pozornost pridaje udjelu Imočana u Domovinskome ratu (1991. – 1995.), donosi se popis žrtava na svim bojištima, a potrebno je napomenuti da je upravo prva žrtva – Josip Jović (Plitvice, 31. ožujka 1991.) – zavičajem iz imotskoga kraja (Aržano).

Sljedeća cjelina knjige nosi naslov »Crkvene prilike u Imoti« (145-217). Autor na početku razmatra tragove kršćanstva u kasnoj antici i opisuje arheološke ostatke starokr-

šćanskih crkava. Obazire se na doba srednjega vijeka (starohrvatske crkve) i pripadnost Imote Makarskoj i Duvanjskoj biskupiji, a dodatnu pozornost autor pridaje glagoljašima i djelovanju franjevac (samostan sv. Franje na izvoru rijeke Vrljike, samostan sv. Franje na Otočiću u Prološkome blatu). Iz tih redova saznajemo brojne podatke o stradanju franjevačkih redovnika u vrijeme osmanske vlasti (često prisiljeni na bijeg) i suradnji s mletačkim vlastima u doba ratova te nam zorno postaje razvidna njihova nemjerljiva uloga u očuvanju katoličanstva na tim prostorima. Slijedi pregled događanja vezanih uz Srpsku pravoslavnu crkvu i njezin stav prema katolicima, osvrt na stanje župa u vrijeme osmanske vlasti, kao i na obnovu vjerskoga života nakon 1717. godine. Završni dio te cjeline bavi se stanjem Katoličke crkve u imotskome kraju u 19. i 20. stoljeću, a posebice se naglašava njezin težak položaj u vrijeme socijalističke Jugoslavije (progoni svećenika i redovnika, oduzimanje crkvene imovine, izbacivanje vjeronauka iz škola i drugo).

Treća cjelina knjige (»Župe u Imoti«, 219-437) podroban je pregled svih tamošnjih župa. To su, navodimo ih redom kako su obrađene: župa Svih Svetih (Aržano), župa Sv. Jurja Mučenika (Biorine), župa sv. Petra Apostola (Cista Provo), župa sv. Jakova (Cista Velika), župa sv. Ivana Krstitelja (Dobranje), župa Rođenja Blažene Djevice Marije (Grabovac), župa sv. Franje (Imotski), župa Srca Isusova (Krstatice), župa Krista Kralja (Lokvičići), župa Svetog Duha (Lovreć – Opanci), župa sv. Roka (Medov Dolac – Dobrinče), župa sv. Luke (Podbablje), župa sv. Ane (Poljica Imotska), župa sv. Mihovila (Proložac), župa sv. Mihovila Arkandela (Raščane), župa sv. Ivana Krstitelja (Ričice), župa Gospe od Karmela (Runovići), župa Presvetog Trojstva (Slivno), župa sv. Ilije (Studenci), župa sv. Ante Padovanskog (Svib), župa sv. Roka (Vinjani), župa Gospe od Karmela (Zagvozd), župa Svih svetih (Zmijavci) i župa sv. Ivana Krstitelja (Župa Biokovska). Za svaku se župu donose osnovni povijesni podatci, kao i podatci o tamošnjemu svećenstvu, crkvama i broju stanovnika kroz povijest. U sklopu obrade župe Imotski autor objavljuje i priloge vezane uz 300. obljetnicu oslobođenja Imote od osmanske vlasti, na dan Gospe od Anđela, nebeske zaštitnice Imotskoga (2. kolovoza 1717. – 2. kolovoza 2017.).

U završnome dijelu knjige sadržani su kazalo imena (438-448), kazalo geografskih pojmova (449-456), kazalo manje poznatih i nepoznatih pojmova (457-463), popis autora fotografija (464), pregled uporabljene literature (465-473) te bilješka o autoru (474-475).

Knjiga *Povijest, vjera i kulturna baština u Imoti* vrijedna je monografija o povijesti Imotskoga i Imotske krajine. Iako je u knjizi naglasak upravljen na crkvenu povijest, obrađene su i druge razvojne sastavnice toga područja od najstarijih vremena do suvremenog doba. Uporabljena je odgovarajuća znanstvena i stručna literatura, a monografija je opremljena brojnim kvalitetnim ilustracijama i preslikama s popratnim tekstovima koji daju osnovnome tekstu vrlo kvalitetnu dopunu. Sveukupno, povijest, crkva i kultura imotskoga kraja svakako zavrjeđuju ovo monografsko djelo koje će zasigurno biti od koristi kako znanstvenicima tako i široj čitateljskoj javnosti zavičajem vezanoj uz Imotu.

Lovorka Čoralić